

دستورالعمل استفاده از پرسشنامه های ASQ

مقدمه : اهمیت غربالگری و پایش تکامل

اکثر محققین اعتقاد دارند که وضعیت زندگی در طول دوران شیرخواری و ابتدای کودکی تاثیر قابل توجهی بر تکامل بعدی کودک دارد . شیرخواران و کودکانی که دارای مشکلات فیزیکی (جسمانی) یا محیطی هستند . برای آنکه تکامل مطلوب و مناسبی داشته باشند نیازمند توجه ویژه ای هستند. این کودکان نسبت به سایر اطفال بیشتر به اختلالات تکامل یا تاخیر تکامل دچار می شوندو این امر خود زمینه ساز بروز انواع ودرجات مختلفی از معلولیت های حرکتی ، ذهنی ، گفتاری ، شنوایی و بینایی در آنها می شود. برای پیشگیری از این امر لازم است با تشخیص زودرس مشکلات آنها و انجام مداخلات بموقع ، از بروز تاخیر یا اختلال تکامل جلوگیری کنیم . هدف دست اندرکاران این است که با یک برنامه غربالگری مناسب بتوان کودکانی که روند تکاملی غیر طبیعی دارند را سریعتر تشخیص داد تا بتوان با مداخله به موقع در جهت اصلاح یا کاهش مشکلات این کودکان گام برداشت و نهایتا از بروز معلولیت در این کودکان پیشگیری کرد .

تعداد ابزارهای مختلف غربالگری در دنیا برای تشخیص و پی گیری بموقع اختلالات تکامل شیرخواران و کود کان در معرض خطر روز به روز در حال افزایش است . با ابزار های غربالگری ، کودکانی که مشکلات حتی در حد بسیار خفیف و جزئی دارند که می تواند زمینه ساز مشکلات جدی در آینده گردد، از سایر کودکان تشخیص داده شده و برای ارزیابی های جامع تر و در صورت نیاز مداخلات درمانی به مراکز تخصصی ارجاع می شوند . ابزار غربالگری باید قابل استفاده توسط افراد غیر متخصص و حتی پدر و مادر باشد. بدین ترتیب از صرف وقت و هزینه های اضافی توسط خانواده ها برای مراجعه به پزشک متخصص نیز جلوگیری می شود . البته در صورتی که بعد از غربالگری کودکی مشکوک ، به اختلالات تکاملی تشخیص داده شد ، باید برای تشخیص قطعی و انجام مداخلات درمانی مناسب حتماً به پزشک متخصص مربوطه مراجعه نماید.

چالش های غربالگری و پایش تکامل کودکان

چالش اول

شاید اولین و مهمترین چالش برای تشخیص زودرس مشکلات تکاملی کودکان آن است که اولاً تکامل ماهیت دینامیک و پویا دارد یعنی مرتباً در حال پیشرفت و تغییر به سمت کاملتر شدن و پیچیده تر شدن است و ثانياً اگر چه در اکثر کودکان به میزان مشابه و روش قابل پیش بینی ادامه می یابد ولی در میان کودکان مختلف تفاوت های فردی قابل توجهی نیز دارد. به عنوان مثال اگر چه اکثر کودکان قبل از آنکه بتوانند چهار دست و پا بروند یاد می گیرند که غلت بزنند و قبل از راه رفتن، می ایستند ، بعضی از کودکان هم هرگز چهار دست و پا نرفته اند ولی یاد گرفته اند مستقیماً بدون هیچ مشکلی راه بروند . این در حالی است که سایر تفاوت ها در میزان و روند تکامل یک کودک از سایر کودکان ، ممکن است بسیار اهمیت داشته و سبب بروز مشکلات جدی بعدی شوند. تشخیص این دو حالت از هم بسیار ظریف و مهم است .

همچنین باید توجه داشت که اختلال تکاملی تنها در زمان های خاصی از عمر رخ نمی دهد. یعنی کودکان ممکن است در تمام طول دوره تکاملی خود و در هر سنی دچار مشکل شوند. از طرف دیگر ممکن است مشکل فیزیکی یا محیطی کودک هرگز اختلالی برای روند تکامل او ایجاد نکند . پس نمی توان فرض کرد چون کودکی مثلاً در سن ۹ سالگی دچار مشکل

فیزیکی (بیماری جسمی شدید) یا محیطی (مثل فقر) بوده است در طی بقیه عمر خود حتما دچار مشکلات تکاملی خواهد بود . همچنین نمی توان گفت شیرخواری که در ۲ ماهگی تکامل خوبی داشته است در ماه ها و سال های بعدی عمر نیز به همان صورت باقی خواهد ماند .

بنابراین به علت ماهیت پویا و پیشرونده تکامل باید بطور منظم و در تمام طول سال های اول عمر، روند تکامل کودکان را با ابزارهای غربالگری مورد بررسی قرار داد. برنامه های غربالگری که کودکان را فقط یکبار و در زمان معینی بررسی می کنند کودکانی را که در آینده دچار مشکل خواهند شد تشخیص نخواهند داد. همچنین اگر غربالگری را در سنین بالاتر (۵-۷ سالگی) انجام دهیم قادر به تشخیص زودرس به موقع مشکلات تکاملی در سنین پایین تر نیستیم . در برنامه هایی که کودکان را به دفعات ولی با فواصل نسبتاً زیاد غربال می کنند نیز احتمال عدم تشخیص بهنگام مشکلات تکاملی، که در فواصل طولانی بین غربالگری ها بروز می کنند، وجود دارد.

چالش دوم

اهمیت برنامه های غربالگری، دخالت دادن والدین در ارزیابی وضعیت کامل کودکانشان است. روشی های غربالگری و پایشی که بوسیله متخصصین و با حداقل دخالت والدین انجام می شود، والدین را درگیر نمی سازد . والدین غنی ترین منبع اطلاعاتی در مورد تکامل کودک خود بوده و عدم استفاده از این منبع اطلاعاتی مهم در تعیین وضعیت تکاملی کودک منجر به ناقص بودن ارزیابی می گردد. از طرفی دخالت دادن والدین در ارزیابی فعالیت های کودک اطلاعات مهمی هم در ارتباط با تکامل کودک خود به آنان می دهد و لذا موجب می شود توقعات مناسب و بجایی از کودک خود داشته باشند.

چالش سوم

که برنامه های غربالگری و پایش تکامل کودکان با آن مواجه است "هزینه" است. غربالگری و پایش گروه های بزرگ کودکان هزینه بر و گران است. وقتی این کار به دفعات و توسط افراد متخصص انجام شود هزینه سرسام آوری خواهد بود. به همین دلیل در اولین مرحله غربالگری استفاده از خود والدین و یا نیرو های غیر متخصص ولی آموزش دیده جهت تکمیل پرسشنامه های تکاملی برای ارزیابی گروه های بزرگی از کودکان مقرون به صرفه تر است.

تست غربالگری ASQ

نقاط قوت ASQ

تست غربالگری ASQ خصوصیات ذکر شده برای یک تست غربالگر مناسب را دارا است و به چالش های فوق الذکر پاسخ می دهد .

اولا کودکان را به دفعات زیاد و فواصل مناسب مورد ارزیابی تکاملی قرار می دهد. دومین مزیت ASQ درگیر نمودن والدین در انجام پایش تکامل کودکانشان است. یکی از اهداف برنامه های غربالگری، غربالگری و پیگیری کودکان بوسیله ابزاری است که بتواند نیازهای خانواده های مختلف را در این رابطه برطرف سازد.

تکمیل پرسشنامه نسبتا ساده است پس می توان اطمینان داشت که افرادی با تحصیلات ابتدایی نیز می توانند به درستی آنرا پر کنند . تعداد کمی از والدین که یا بیسواد بوده یا دچار مشکل ذهنی هستند برای تکمیل آن نیاز به کمک دارند. از طرفی می توان ASQ را در منزل - مرکز بهداشتی - مهد کودک - پیش دبستان و مطب پزشک استفاده کرد .

همانطور که قبلاً ذکر شد به علت آنکه تکامل کودک در سال های اول تغییرات سریعی نشان می دهد لازم است که شیرخواران و کودکان به فواصل منظم و دوره ای از نظر تکاملی ارزیابی شوند . استفاده از ابزارهای ساده و ارزان قیمت (مثل آنهایی که توسط والدین تکمیل می شوند) می تواند برای کنترل دوره ای تکامل مفید تر باشد. ASQ نیز از والدین کمک می گیرد. علاوه برآنکه استفاده از همکاری والدین در مورد فرزندانشان ، صحت و دقت ارزیابی های غربالگری نیز بدین ترتیب افزایش می یابد.

نکته دیگر آنکه تحقیقات فراوانی روی ASQ صورت گرفته و روایی و دقت و صحت تشخیص آن مورد تایید قرار گرفته است.

این تست حاوی ۱۹ پرسشنامه برای ۱۹ گروه سنی مختلف است که توسط والدین یا مراقب کودک پر می شود. فواصل انجام غربالگری با این تست عبارتند از سنین ۸،۶،۴،۱۰،۱۲،۱۴،۱۶،۱۸،۲۰،۲۲،۲۴،۲۷،۳۰،۳۳،۳۶،۴۲،۴۸،۵۴،۶۰ ماهگی . در اغلب موارد این پرسشنامه ها می توانند بخوبی شیرخوارا نی را که به ارزیابی های بیشتر یا مداخلات درمانی زودرس نیاز دارند از کودکان سالم جدا کنند.

هر پرسشنامه حاوی ۳۰ سوال است که به زبان ساده در مورد تکامل کودک نوشته شده و در آن سوالات به ترتیب از فعالیت های آسان تر به فعالیت های سخت تر مرتب شده است. سوالات هر پرسشنامه به ۵ حیطه تکاملی تقسیم شده که عبارتند از:

۱ . حیطه برقراری ارتباط: مثل آغون کردن، صدا درآوردن از دهان، گوش کردن و درک معنی گفته ها.

۲ . حیطه حرکات درشت : یعنی حرکات تنه، بازوان و پاها

۳ . حیطه حرکات ظریف : که مربوط به حرکات ظریف دست و انگشتان آن می شود.

۴. حیطه فردی - اجتماعی : که بر بازی های فردی، کارهای اجتماعی مثل بازی در جمع، بازی با اسباب بازی و . . . تمرکز دارد.

۵. حیطه حل مشکل : که شامل یادگیری و بازی با اسباب بازی ها است.

در هر پرسشنامه یک " بخش عمومی " یا " ارزیابی کلی " نیز برای کسب نظرات کلی والدین در نظر گرفته شده است. هر یک از سوا لات پرسشنامه واجد چند ویژگی است :

۱- شاخص تکاملی مهمی را مورد سوال قرار می دهد.

۲- رفتار مناسب کودکان آن گروه سنی با ضریب تکاملی ۷۵ تا ۱۰۰ (ضریب تکاملی متوسط) را مطرح کرده است و در مورد کودک مورد نظر سوال می نماید.

۳- در طرح هر سوال سعی شده درک سوال و امکان مشاهده رفتار مورد نظر در کودک برای والدین راحت باشد.

۴- در طراحی متن از کلماتی استفاده شده که افرادی با سطح سواد پنجم ابتدا یی بتوانند متوجه معنی آن شوند. هر کجا که لازم بوده توضیحات کافی داده شده تا والدین سوالات را بهتر درک کنند(این ویژگی در ترجمه سوا لات نیز رعایت شده است).

۵- در هر کجا ممکن بوده در کنار هر سوال تصویر کوچکی هم اضافه شده تا مفهوم سوال را روشنتر نماید.

۶- در جاهایی که لازم و امکان پذیر بوده مثال هایی از رفتار مورد نظر در سوال گنجانده شده است.

چنانچه کودک فعالیت ذکر شده در هر سوال را می تواند انجام دهد والدین باید پاسخ " بله " را علامت بزنند. زمانی که فعالیت مورد اشاره بصورت گهگاه یا به تازگی از کودک سر زده باشد پاسخ «گاهی» را باید انتخاب و جواب « هنوز نه » نشانگر آن است که کودک هنوز این رفتار یا فعالیت بخصوص را انجام نداده یا از خود بروز نداده است.

درگیر کردن والدین

پس از انتخاب کودکان جهت انجام این تست (بر اساس سن مناسب هر پرسشنامه) قدم بعدی این است که والدین را مطلع نماییم که کودک آنها آمادگی شرکت در برنامه ارزیابی تکاملی را دارد و نیاز به همکاری فعال ایشان داریم.

توضیح دادن راجع به پرسشنامه

وقتی پدر و مادر آگاهی کافی نسبت به برنامه پیدا کردند قدم بعدی این است که آنها را با پرسشنامه و چگونگی تکمیل آن آشنا کنیم . توضیحات ما درباره پرسشنامه باید شامل موارد زیر باشد:

۱- توضیح دهید که پرسشنامه برای تعیین کارهایی که هر کودک می تواند یا نمی تواند انجام دهد طراحی شده است. مطمئن شوید که پدر و مادر به خوبی متوجه شده اند که کودک آنها ممکن است نتواند همه فعالیت های مورد اشاره در پرسشنامه را انجام دهد.

۲- بر اهمیت این نکته تأکید کنید که آنها باید هر یک از فعالیت های مورد نظر را در کودک خود بررسی ، ارزیابی کرده و سپس به سوا لات پاسخ دهند.

۳- توضیح دهید که سوالات به ۵ بخش اصلی تقسیم می شوند : بخش برقراری ارتباط، حرکات درشت، حرکات ظریف، بخش حل مسئله و بخش فردی-اجتماعی . در این بخش هر سوال ۳ پاسخ دارد که باید تنها یکی از پاسخ ها در فضای مربع کوچک کنار آن علامت زده شود . « بلی » به معنی آن است که کودک در حال حاضر قادر است فعالیت مورد نظر را انجام دهد. « گاهی» به معنی آن است که کودک به تازگی شروع به انجام فعالیت مورد نظر کرده « هنوز نه » به معنی آن است که کودک هنوز شروع به انجام آن نکرده است.

در بخش چهارم یا « بخش عمومی » یا ارزیابی کلی معمولا شش سوال وجود دارد که پاسخ « بلی » یا « خیر » دارند و گاهی در صورتی که قید شده باشد باید پاسخ را شرح داد.

توضیح دهید گاهی پیش می آید که کودک فعالیت مورد نظر را قبلا انجام می داده است ولی در حال حاضر آن را انجام نمی دهد یا بندرت انجام می دهد. مثلا اگر سوال پرسشنامه درباره چهار دست و پا رفتن پرسیده باشد ، که کودک قبلا آن را انجام می داده ولی دیگر انجام نمی دهد و به جای آن راه می رود ؛ یا مثلا درباره نشستن همراه با تکیه دادن به دست ها سوال شده و اینک کودک بدون کمک و تکیه دادن به دستش می تواند بنشیند، در این صورت باید به سوال مورد نظر هم پاسخ « بلی» بدهند.(گاهی پدر و مادر به خوبی متوجه موضوع نمی شوند یا اینکه فراموش کرده اند که آیا چند وقت پیش کودک آنها فعالیت مورد نظر را انجام می داده است یا خیر، در این صورت شما می توانید کمکشان کنید و پاسخ آنها را اصلاح کنید).

به پدر و مادر تاکید کنید که پرسشنامه را به موقع تکمیل کرده و به شما برگردانند. حتما روی پرسشنامه در محلی که تعیین شده نام خود، آدرس و شماره تلفنی که والدین در صورت نیاز بتوانند با شما تماس بگیرند را ذکر نمایید تا چنانچه سوال یا مشکلی در مورد تکمیل پرسشنامه پیدا می کنند، رفع کنند.

۶- برای کودکانی که بیشتر از ۳ هفته زودتر از موعد مقرر به دنیا آمده اند(کودکان نارس) باید تا رسیدن به سن ۲ سالگی ، ((سن اصلاح شده)) آنها را حساب کرد و پرسشنامه ای را که مطابق سن اصلاح شده است در اختیار آنها گذاشت. برای محاسبه سن اصلاح شده باید هر چند هفته را که کودک از ۹ ماه زودتر به دنیا آمده باشد از سن کنونی او کم کرد. مثلا اگر شیرخوار ۶ ماهه ای مراجعه کرد که ۸ هفته زودتر از موعد مقرر به دنیا آمده بود، برای محاسبه پس از اصلاح، ۸ هفته (یعنی تقریبا ۲ ماه) را از سن تقویمی کنونی او کم می کنیم و لذا برای او پرسشنامه ۴ ماهگی باید تکمیل شود.

۷- به پدر و مادر تاکید کنید که تکمیل پرسشنامه را تبدیل به یک بازی خانوادگی کنند تا همگی از آن لذت ببرند.

۸- به پدر و مادر توضیح دهید که در صفحه اول هر پرسشنامه علاوه بر اینکه باید به تعدادی سوالات عمومی در مورد کودک پاسخ دهند باید مشخص و معلوم کنند که چه کسی در خانه مسئول پر کردن پرسشنامه است.

پس از اینکه مطمئن شدید پدر و مادر در مورد چگونگی تکمیل پرسشنامه کاملاً آگاه شدند پرسشنامه مربوط به گروه سنی کودک را در اختیار شان قرار دهید تا در منزل تکمیل کرده و ظرف چند روز آینده به شما برگردانند.

نکات قابل توجه

۱- توجه داشته باشید که هر پرسشنامه را تنها می توان از یک ماه قبل تا یک ماه بعد از گروه سنی قید شده بر روی آن استفاده کرد. پس استفاده از هر پرسشنامه یک «محدوده» دارد. به عنوان مثال پرسشنامه مخصوص ۱۲ ماهگی را تنها می توان برای کودکان ۱۱ تا ۱۳ ماهه استفاده کرد.

۲- اگر به هر علتی ناچار هستیم پرسشنامه را برای کودکی خارج از محدوده سنی مورد نظر تکمیل کنیم به طریق زیر عمل می نماییم:

مثلاً کودکی ۴۴ ماهه به ما مراجعه کرده ولی ما پرسشنامه های ۴۲ ماهگی و ۴۸ ماهگی را در اختیار داریم و همانطور که قبلاً گفتیم هر پرسشنامه را تنها می توان از یک ماه قبل تا یک ماه بعد از گروه سنی مورد نظر استفاده کرد. یعنی پرسشنامه ۴۲ ماهگی برای کودکان ۴۱ تا ۴۳ ماهه و پرسشنامه ۴۸ ماهگی برای کودکان ۴۷ تا ۴۹ ماهه قابل استفاده است. در این صورت ابتدا از پرسشنامه مربوط به سن کمتر (در اینجا ۴۲ ماهگی) استفاده می کنیم. اگر موفق شدیم برای تمام سوالات پرسشنامه از کودک پاسخ " بلی" بگیریم. پرسشنامه سن بالاتر را برای او امتحان می کنیم. اگر باز هم همه پاسخ ما بلی بود که هیچ (یعنی نتیجه بسیار خوب و مطلوب است) در این صورت هر دو پرسشنامه به نام کودک مزبور ثبت می شود. اگر نتوانستیم برای تمام سوالات پرسشنامه دوم پاسخ بلی بگیریم باید پرسشنامه سن بالاتر را به پدر و مادر بدهیم که به خانه ببرند و هر گاه سن کودک به سن مورد نظر برای سوالات آن پرسشنامه رسید آن را تکمیل کرده و بازگردانند. اما اگر در پرسشنامه سن پایین تر (در اینجا ۴۲ ماهگی) پاسخ بیش از نیمی از سوال ها (بیشتر از ۱۵ سوال) خیر بود، در اینصورت باید این نکته را با قلم قرمز و خط درشت روی پرسشنامه یادداشت کرده و علامت زد و کودک را به همراه برگه ارجاع مخصوص (که حاوی شماره تماس و آدرس است) برای ارزیابی بیشتر نزد متخصص امر بفرستیم. حتی در این حالت هم وقتی کودک به سن مناسب پرسشنامه بعدی (۴۸ ماهگی) رسید برای اطمینان بیشتر باز هم او را با آن پرسشنامه مورد ارزیابی قرار می دهیم .

۳- این پرسشنامه برای والدین با حداقل تحصیلات پایان ابتدایی طراحی شده است. لذا پدران و مادران بی سواد یا کم سواد که نمی توانند خود آن را تکمیل کنند باید این کار را به کمک یک فرد با سواد دیگر در همان خانه انجام دهند. در این صورت فرد باسواد باید سوالات را برای پدر و مادر بخواند و پاسخ مورد نظر آنها را علامت بزند.

۴- در صورتیکه به هر علت حدس می زنیم والدین در بازگرداندن پرسشنامه همکاری لازم را نخواهد کرد از ایشان می خواهیم که در همان محل (مرکز بهداشت یا مهد کودک) آن را تکمیل کنند. در این حالت چنانچه لازم بود و پدر و مادر در تکمیل پرسشنامه به سوال یا مشکلی برخورد کردند کمک به آنان در فهم بهتر مطالب مجاز است. البته حتی الامکان باید از پرسیدن پرسشنامه در محلی خارج از منزل خودداری کرد زیرا ممکن است به وسایلی نیاز داشته باشیم که این وسایل در محل موجود نباشد (مانند مداد و کاغذ، آینه، مکعب، اسباب بازی و . . .) به علاوه خارج از منزل ممکن است پدر و مادر دقت کافی حوصله و توجه لازم را نداشته باشد. از طرفی کودک نیز ممکن است در محیط بیگانه همکاری لازم را نداشته باشد.

نحوه امتیاز دهی نهایی به پرسشنامه های کامل

نقاط برش

همانطور که قبلا ذکر شد، آزمون ASQ برای تعیین اینکه کودک مورد نظر نیاز به پیگیری و ارزیابی های دقیق تر دارد یا نه، از "نقاط برش" استفاده می کند. نقطه برش در واقع امتیازی است که عملکرد متوسط گروه کثیری از کودکان را در یک گروه سنی بخصوص و به تفکیک هر حیطه تکاملی نمایان می سازد. این نقاط برش بعد از مطالعات گسترده و بررسی های آماری بر روی تعداد زیادی از کودکان تعیین می گردد. نقاط برش بر روی برگه "نقاط برش پرسشنامه سنین و مراحل در کودکان ایرانی" برای هر سن بخصوص در حیطه تکاملی مورد نظر در دو ستون "یک انحراف پایین تر از میانگین" و "دو انحراف پایین تر از میانگین" ثبت شده اند.

برای این منظور به ترتیب قدم های زیر را بر می داریم:

۱- ابتدا پرسشنامه را برای یافتن احتمالی سوالاتی که پدر و مادر بدون پاسخ گذاشته اند جست و جو می کنیم. اگر تمام سوالات دارای پاسخ بودند، قدم دوم را بر می دارید. ولی اگر سوالی بی جواب مانده بود، مطابق توضیحاتی که در بخش بعدی، یعنی "نحوه امتیاز دهی به پرسشنامه هایی که سوالات بی جواب دارند" داده خواهد شد، اقدام می کنیم.

۲- گاهی ممکن است پیش بیاید که کودک فعالیتی را که در سوال مطرح شده است قبلا انجام می داده و هم اکنون دیگر انجام نمی دهد و به جای آن فعالیت پیشرفته تری را (از نظر تکاملی) انجام می دهد. در این صورت باید به آن سوال پاسخ بلی داد. اما بهر حال احتمال دارد که پدر و مادر کودک علیرغم توضیحات کافی در این خصوص بازهم به اشتباه در چنین پاسخ «هنوز نه» یا «گاهی» را علامت زده باشند. در این صورت باید هنگام امتیاز دهی باز هم همان ۱۰، امتیاز را برای آن سوال بخصوص قائل شد، نه ۵ یا صفر امتیاز را. برای این منظور در پرسشنامه هر جا که لازم بوده این موضوع یادآوری شده است.

۳- به هریک از سوالات، با در نظر گرفتن ۱۰ امتیاز برای پاسخ «بلی»، ۵ امتیاز برای پاسخ «گاهی» و صفر امتیاز برای پاسخ «هنوز نه»، در قسمت فضای خالی کنار هر سوال، امتیاز دهید.

۴- امتیازات مربوط به هر یک از حیطه های تکاملی را جمع بندی کنید.

۵- امتیازات مربوط به هر یک از حیطه های تکاملی را با «نقطه برش» اعلام شده در برگه «نقاط برش پرسشنامه سنین و مراحل» برای همان حیطه تکاملی در گروه سنی مورد نظر، مقایسه کنید.

۶- چنانچه امتیازات در هر یک از حیطه های تکاملی از نقطه برش اعلام شده در ستون "دو انحراف پایین تر از میانگین" کمتر یا بر آن منطبق بود کودک باید برای پیگیری و ارزیابی های دقیق تر ارجاع شود و در صورتی که بین اعداد دو ستون "یک انحراف پایین تر از میانگین" و "دو انحراف پایین تر از میانگین" قرارگیرد باید پدر و مادر تمرین هایی برای رشد و یادگیری کودک در سنین مربوطه (روش هایی برای شکوفایی استعداد کودکان) انجام دهد و مجددا تست برای کودک انجام گیرد اگر بالاتر از ستون "یک انحراف پایین تر از میانگین" قرارگیرد کودک برای پیگیری و ارزیابی های دقیق تر ارجاع شود.

۷- در این بخش از پرسشنامه یک سری سوالات عمومی مانند «آیا نگرانی بخصوصی در مورد فرزند خود دارید؟»، به چشم می خورد. این بخش در امتیاز دهی به کودک گنجانده نمی شود ولی اهمیت آن در آن است که ما را با « نگرانی های » احتمالی پدر و مادر در مورد فرزند خود آشنا می سازد، هر گاه با چنین نگرانی هایی از سوی پدر و مادر مواجه می شویم، صرف نظر از امتیاز اخذ شده توسط کودک، باز هم توصیه می شود موضوع را جدی تلقی کرده، برای ارزیابی های دقیق تر کودک ارجاع شود.

نحوه امتیاز دهی نهایی به پرسشنامه هایی که سوالات بی جواب دارند :

گاهی پیش می آید که پدر و مادر به تمام سوالات پرسشنامه پاسخ نمی دهند. باید توجه داشت که اگر بیش از ۲ سوال از هر یک از حیطه های تکاملی بدون پاسخ باشد، امتیاز دهی صحیح به آن حیطه تکاملی ممکن نخواهد بود. اگر چنین وضعیتی پیش آمد ابتدا باید تلاش کنید با پدر یا مادر صحبت کرده پاسخ سوالات مورد نظر را از آنها دریافت کنید. چنانچه پاسخ های مورد نظر دریافت شد، مطابق توضیحاتی که در بخش قبلی آمده بود، عمل کنید.

گاهی پدر و مادر به این علت به یک سوال پاسخ نمی دهند که در مورد پاسخ صحیح اطمینان ندارند یا در مورد اینکه کودک آنها فعالیت مورد نظر را به درستی انجام می دهد یا نه، نگرانی و شک دارند.

در هر حال اگر برخی از سوالات همچنان بدون پاسخ باقی ماند، باید از روش « امتیازدهی نسبی » استفاده کرد. در این روش کودک به خاطر سوالاتی که پدر و مادر به آن ها پاسخ نداده اند، متضرر نمی شود. ابتدا اگر فقط به یکی از سوالات یک حیطه تکاملی پاسخ داده نشده بود با تقسیم کردن امتیاز کلی آن حیطه تکاملی (بدون در نظر گرفتن امتیاز برای سوال بدون پاسخ) بر تعداد سوالات پاسخ داده شده، رقمی بین ۰ تا ۱۰ بدست می آید. سپس آن رقم را به امتیاز نهایی را می توان مانند موارد دیگر با ((نقطه برش)) آن حیطه تکاملی مقایسه و اقدامات بعدی را مانند گذشته انجام داد.

در صورتیکه دو سوال از سوالات یک حیطه تکاملی بدون پاسخ باقی مانده بود، همان محاسبات قبلی را انجام می دهیم با این تفاوت که رقم بدست آمده از تقسیم کردن امتیاز کلی آن حیطه تکاملی (بدون در نظر گرفتن امتیاز برای سوالات بدون پاسخ) بر تعداد سوالات پاسخ داده شده را که رقمی بین ۰ تا ۱۰ خواهد بود، ابتدا دو برابر (ضرب در دو) می کنیم و سپس آن را به امتیاز کلی همان حیطه اضافه می نماییم.

به عنوان مثال اگر پدر و مادری تنها به ۵ سوال از ۶ سوال حیطه تکاملی حرکات درشت در پرسشنامه ۴ ماهگی پاسخ داده باشند، که از آن میان ۳ سوال پاسخ « بلی » (مجموعاً معادل ۳۰ امتیاز)، ۱ سوال پاسخ « گاهی » (۵ امتیاز) و یک سوال پاسخ « هنوز نه » (۰ امتیاز) داشته باشد، جمع امتیازات حیطه تکاملی حرکات درشت کودک آنها ۳۵ امتیاز خواهد بود، که وقتی بر تعداد سوالات پاسخ داده شده (۵ سوال) تقسیم گردد، رقم ۷ بدست می آید این رقم ۷ را با جمع امتیازات حیطه تکاملی حرکات درشت کودک (۳۵) جمع می کنیم و نهایتاً عدد ۴۲، " امتیاز نهایی " کودک از حیطه تکاملی حرکات درشت است که در مقایسه با نقطه برش مربوط به آن سن (که ۴۰٫۱ می باشد) حکایت از آن دارد که تکامل کودک در حیطه تکاملی حرکات درشت بطور طبیعی پیش می رود و نیاز به ارجاع برای بررسی و ارزیابی های دقیق تر ندارد و اگر در مورد همان کودک مثال زده شده در بالا، تنها به ۴ سوال از ۶ سوال پاسخ داده شده بود که از آن میان ۲ سوال پاسخ « بلی » و بقیه مانند قبل بود، جمع امتیازات آن حیطه ۲۵ خواهد بود، که وقتی بر تعداد سوالات پاسخ داده شده (۴ سوال) تقسیم شود، عدد ۶٫۲۵ بدست می آید. عدد ۶٫۲۵ را ضرب در دو می کنیم، عدد ۱۲٫۵ بدست می آید که وقتی با جمع

امتیازات حیطة تکاملی مورد نظر (۲۵) جمع شود، امتیاز نهایی ۳۷,۵۰ حاصل می شود. با توجه به نقطه برش مربوط به آن سن که (۴۰,۱) است، دو هفته دیگر با تلاش مجدد تست کرد.

توجه :

اگر در هر حیطة تکاملی بیش از ۲ سوال بدون پاسخ باقی مانده بود و به هیچ وجه نتوانستیم پاسخ آن سوالات را با صحبت با پدر یا مادر اخذ نماییم ، امتیازدهی به آن حیطة تکاملی ممکن نخواهد بود و باید حذف گردد.

روش ثبت اطلاعات

اکنون این به مرحله ای رسیده ایم که خلاصه اطلاعات پرسشنامه کودک، پس از جمع بندی امتیازات هر حیطة تکاملی با توجه توضیحات داده شده در بخش قبلی، باید در فرم « خلاصه نتایج تکامل کودک » ثبت شود. در این فرم، امتیاز هر حیطة تکاملی به تفکیک، به دو صورت « عددی» و پر کردن، دایره توخالی ثبت می شود. بدین صورت که ابتدا جلوی عنوان هر حیطة تکاملی جمع امتیاز آن حیطة در جدول مربوطه وارد شده و سپس در قسمت دایره برحسب نوع جواب (بلی، گاهی، هنوز نه) به هر یک از سوالات مربوط به هر حیطة تکاملی، دایره مربوطه پر می شود. در همین برگه، بخشی نیز برای وارد کردن گروه سن کودک وجود دارد که باید تکمیل گردد. فرم تکمیل شده باید در پرونده خانوار کودک نگهداری شود، توجه شود که در هر بار مراجعه کودک برای ارزیابی تکاملی، باید پرسشنامه مناسب سن او تکمیل و سپس خلاصه نتایج آن در این فرم کودک اضافه گردد.

روش ارجاع

بیشتر کودکان مورد ارزیابی، امتیازات بالاتر از نقطه برش کسب خواهند کرد. در این صورت توصیه می شود برای پس خوراند به پدر و مادر ، به ایشان اعلام شود که تکامل کودک آن‌ها در حال طی کردن یک روند خوب و طبیعی است. ضمناً باید به ایشان یادآوری نمود که زمان بررسی بعدی کودک چه زمانی است و بر اهمیت تکرار ارزیابی در سنین مختلف تأکید نمود . این تاریخ را جهت یاد آوری پدر و مادر در کارت رشد کودک نیز وارد نمایید.

در مورد کودکانی که امتیاز آنها در حداقل یکی از حیطة های تکاملی پایین تر از نقطه برش "دو انحراف پایین تر از میانگین" شده است به طریق زیر عمل می کنیم:

۱- در هر حالتی، باید از نگران و آشفتگی کردن پدر و مادر پرهیز کرد.

۲- هر چه زودتر یا طی تماس تلفنی و یا طی یک ملاقات حضوری که با پدر و مادر ترتیب می دهید، به آنها اعلام کنید که نتایج ارزیابی حکایت از این داشته است که بررسی های دقیق تر و تخصصی تر بر روی کودک آنها لازم است.

۳- با پدر و مادر به زبان کاملاً ساده و قابل فهم برای سطح تحصیلی- اجتماعی آنها و ترجیحاً به زبان مادری یا بومی آنها ، سخن بگوئید.

۴- تاکید کنید که نتایج این مرحله از ارزیابی ممکن است صحیح و دقیق نباشد و صحت و سقم آن با بررسی های بعدی معلوم خواهد شد.

۵- از استفاده از کلماتی چون «تست یا آزمون» «رد شدن از تست» «غیر طبیعی» و امثالهم خودداری کنید.

۶- در مورد امتیازات اخذ شده توسط کودک و مقایسه آن با نقطه برش به پدر و مادر توضیح دهید و سپس حتما بر مهارتهای کنونی کودک تاکید نمائید.

۷- به پدر و مادر متخصصینی را که می توانند جهت ارزیابی های دقیق تر و تخصصی تر به آنها مراجعه کنند، با اعلام نام ، آدرس، شماره تلفن و خدماتی که توسط ایشان قابل ارائه است ، معرفی نمایید.